

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ СПРИЯННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Котиш О.М., Стрижак К.А.

Комплексні економічні перетворення, які відбуваються в Україні у продовж останніх десятиліть поглиблюють економічні зв'язки держави з багатьма країнами світу. Наслідком таких процесів є неминуча інтеграція національних суб'єктів господарювання у світову економічну систему. Однак виходячи на світовий ринок українські підприємства стикаються з низкою умов, які принципово відрізняються від роботи на внутрішньому ринку. За таких обставин Україні необхідно самостійно розробляти активну політику сприяння експортної діяльності та впроваджувати заходи, що будуть спрямовані на забезпечення сталого розвитку та реалізації експортного потенціалу країни.

Зарубіжні та вітчизняні наука та практика накопичили деякий досвід щодо вирішення проблем сприяння експортної діяльності. Серед сучасних науковців, які внесли суттєвий вклад у вирішення зазначеної проблематики є такі: І. Герчикова, Л. Дейнеко, В. Денисова, Ю. Іванов, В. Козик, Ю. Макагон, Т. Миролубова, О. Мельник, М. Нагірна, І. Піддубний, Л. Піддубна, В. Пономаренко та ін..

Однак, незважаючи на значні наукові здобутки перерахованих вчених, на сьогоднішній день залишається дискусійною проблема розробки заходів підтримки експортної діяльності підприємств.

В сучасних умовах агресивного конкурентного середовища, експортна діяльність є необхідною складовою комплексного функціонування економіки країни та важливим різновидом зовнішньоекономічної діяльності. Однак, як свідчать статистичні дані України [1] експорт вітчизняних товарів мав

хвилеподібну динаміку. Так, світова фінансово-економічна криза 2009 року суттєво вразила українську економіку, що спровокувало різке зниження об'єму експорту (понад 41% у порівнянні з 2008 роком). З 2012 року починається поступове зниження продажу вітчизняних товарів на світовому ринку та в 2016 році досягло рекордно малого значення 36361,7 млн. дол. США у порівнянні з кризовим 2009 роком 39695,7 млн. дол. США (або 45,7% нижче ніж у 2008 році).

Іншим негативним моментом, за даними Всесвітньої організації торгівлі [2], є те, що структура експорту високотехнологічної продукції України у порівнянні зі світовим експортом суттєво відстає. Натомість Україна на світовий ринок все більше постачає продукцію з низьким ступенем переробки, тобто сировину. На жаль ця проблема зберігається протягом останнього періоду. Така ситуація з вітчизняним експортом спровокувала необхідність узагальнення світового досвіду сприяння експортної діяльності підприємств, що дозволить впровадити нові підходи до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю, що є метою даної роботи.

Для досягнення поставленої мети в роботі були вирішені такі задачі:

з'ясовано сутність поняття «експорт» та «експортна діяльність»;

проаналізовано стан експортної діяльності України за період 1996 – 2016 рр.

вивчено досвід розвинених країн щодо сприяння експортної діяльності підприємств.

Узагальнюючи наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених та нормативно-правових актів України [3-8] слід зазначити, що серед дослідників у сфері економіки не існує єдиної думки щодо трактування поняття «експортна діяльність». При цьому деякі вчені ототожнюють поняття «експорт» та «експортна діяльність», а інші стверджують, що таке припущення є недопустимим. Такі автори як Козик В.В. [3] та Кузьмін О.Є [4] у свої дослідженнях різко критикують такий підхід, стверджуючи, що експорт це лише одна операція, в той час як

експортна діяльність за своїм економічним змістом це набір операцій, які виконуються з метою підготовки та продажу товару на світовому ринку.

В Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [5] наведено поняття «експорт» під яким розуміється продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України. Однак, у Податковому кодексі України [6] (далі – ПКУ), а саме ст. 14.1.21¹ наголошується на тому, що вивезення товарів за межі митної території України це сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку, відповідно до Митного кодексу України. Тобто, ПКУ головною умовою здійснення експорту вважає перетин товаром митного кордону.

Таким чином, беручи до уваги позиції науковців і положення нормативно-правових актів України, в даному дослідженні поняття «експорт» та «експортна діяльність» ототожнюються та розуміється як сукупність дій з боку підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних з проведенням організаційних заходів щодо підготовки та продажу товару іноземним суб'єктам господарювання. При цьому до організаційних заходів можна віднести забезпечувальні операції з експорту (маркетингове дослідження ринку, проведення рекламної кампанії, транспортування товару, пошук партнера, налагодження ділових зв'язків і таке інше), а безпосередньо до продажу відносяться основні операції (погодження умов та підписання контракту, виробництво товару згідно умов контракту, контроль за виконанням умов контракту, митне оформлення, оцінювання ефективності отриманого результату і таке інше).

Аналіз статистичних даних України [1] дозволив виявити тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України за період з 1996 р. по 2016 р. Результати наведені на рис. 1.

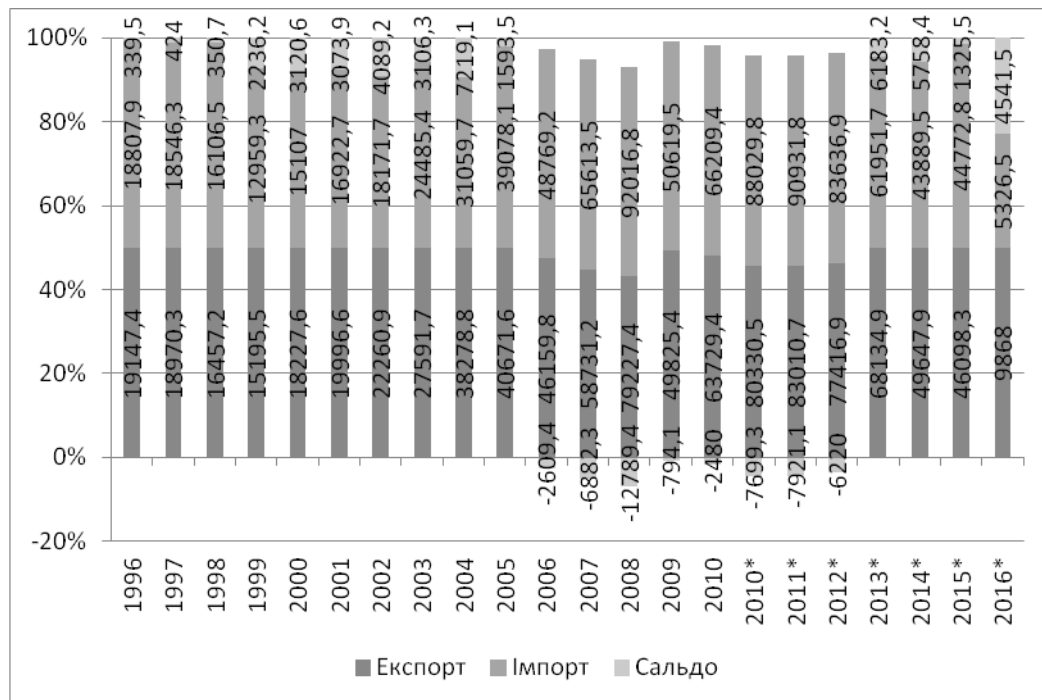


Рис 1. Показники зовнішньої торгівлі України за період 1996–2016 рр., % [1]

Аналіз зовнішньої торгівлі України (рис. 1) дозволив виявити тенденції щодо поступового скорочення обсягів загального експорту та імпорту починаючи з 2012 року до стрімкого падіння у 2016 році. У 2009 році через глобальну фінансово-економічну кризу обсяг експорту досяг рівня 2006 року. Починаючи з 2012 року показники частки експорту мають тенденцію до зниження, на що вплинула втрата постійних та пріоритетних для країни зовнішніх ринків.

Причинами скорочення експорту стали несприятлива кон'юнктура світового ринку, зниження цін на сировинну продукцію, втрати перспективних світових ринків збуту готової продукції, посилення валютного контролю та вимог щодо якості вітчизняної продукції. На суттєве зниження імпорту вплинуло зниження купівельної спроможності громадян України за рахунок девальвації національної валюти.

Географічна структура експорту представлена на рисунку 2. За результатами 2016 року відбулося скорочення обсягів експортних поставок до країн ЄС на 3,9 %

в порівнянні з 2015 роком. За період 1996 – 2016 років, експорт до Америки у 2016 році набув вищого показника (12,34% всього експорту). Найбільшу частку всього експорту складає експорт до країн СНД (40,60 %), коли в 2015 році цей показник був на 19,4 % менше. Експорт з країнами Африки скоротився на 7,57 %.

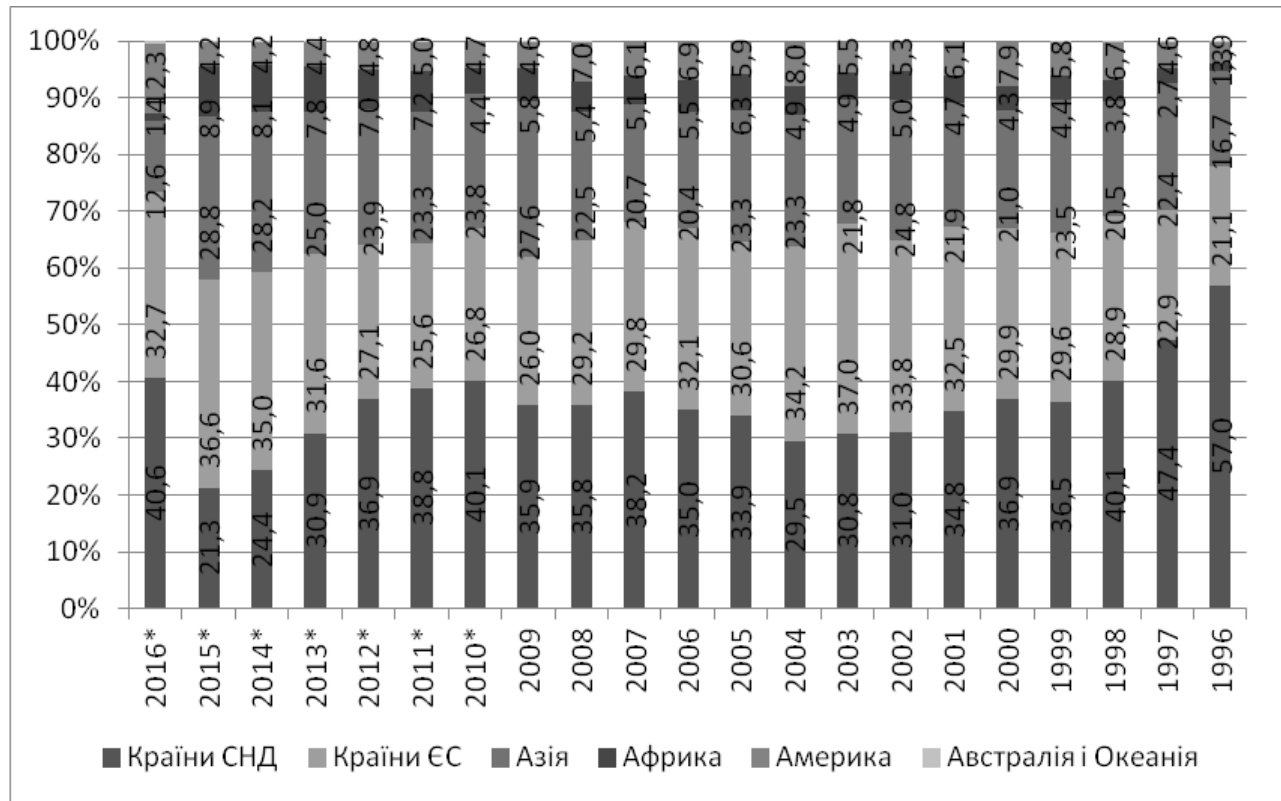


Рис.2. Географічна структура експорту товарів та послуг за 1996 – 2016 рр., %, [1]

При аналізі зовнішньої торгівлі особливої уваги заслуговує аналіз товарної структури експорту (рис.3). За період 2011–2015 років зростає питома вага продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції (з 14 % до 26,0%), скоротилася частка продукції хімічної промисловості (з 18,3% до 15,3%) у порівнянні з 2015 роком. Частка машин, обладнання та транспорту скоротилась за період 2011-2016 років (з 22,4% до 18,8%), металів та виробів з них (з 20,3% до 17,1%). Тобто, в товарній структурі експорту України суттєво збільшилась частка товарів з низьким рівнем доданої вартості.

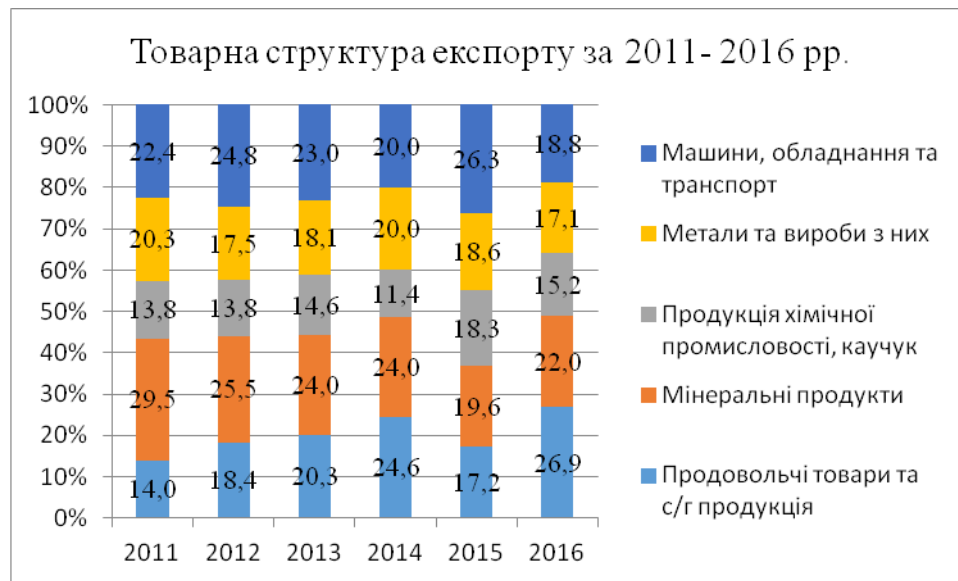


Рис.3. Товарна структура експорту за 2011- 2016 рр.

Таким чином, підводячи підсумки аналізу експортної діяльності України, можна з впевненістю сказати, що актуальними проблемами, які залишаються на сьогодні в економіці країни та не вирішення яких призводить до негативних наслідків є:

- низька товарна та географічна диверсифікованість українського експорту;
- майже відсутні умови кредитування експорту та високі ризики ресурсних втрат під час здійснення експортних операцій;
- низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції;
- недостатній розвиток та впровадження систем сертифікації, управління і контролю якості;
- відсутність дієвої системи державної підтримки експортерів.

Нагальна потреба у вирішенні зазначених проблем змушує детального вивчення світового досвіду у сприянні експорту

Вивчення світового досвіду сприяння експортної діяльності в розвинених країнах світу дозволило встановити, що даний процес включає будь-які заходи, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку економіки країни в цілому та

фінансово-економічного стану підприємства окремо. До таких заходів відносяться [7]:

фінансова підтримка, яка може надаватися як з боку держави так і недержавних установ. Вона включає надання кредитів, гарантій та пряме фінансування, до якого належать субсидії, гранти, відкриття спеціальних економічних та інше;

інформаційна підтримка – консультації, проведення тренінгів, проведення маркетингового дослідження нових ринків збуту товару, пошук партнерів, налагодження зв'язків із новими експортерами, вихід на нові ринки і таке інше;

державна підтримка в сфері розвитку міжнародних економічних відносин між країнами світу, яка виражається у членстві різного роду інтеграційних угруповань (преференційна торгівля, зона вільної торгівлі, митні союзи тощо). Результатом таких об'єднань є зниження торгових бар'єрів, спрощення торговельних та митних процедур, надання режиму найбільшого сприяння.

В багатьох країнах світу для підтримки експортної діяльності використовуються різного типу інституції до яких віднесено експортні кредитні агенції та організації із сприяння експорту (рис. 4)

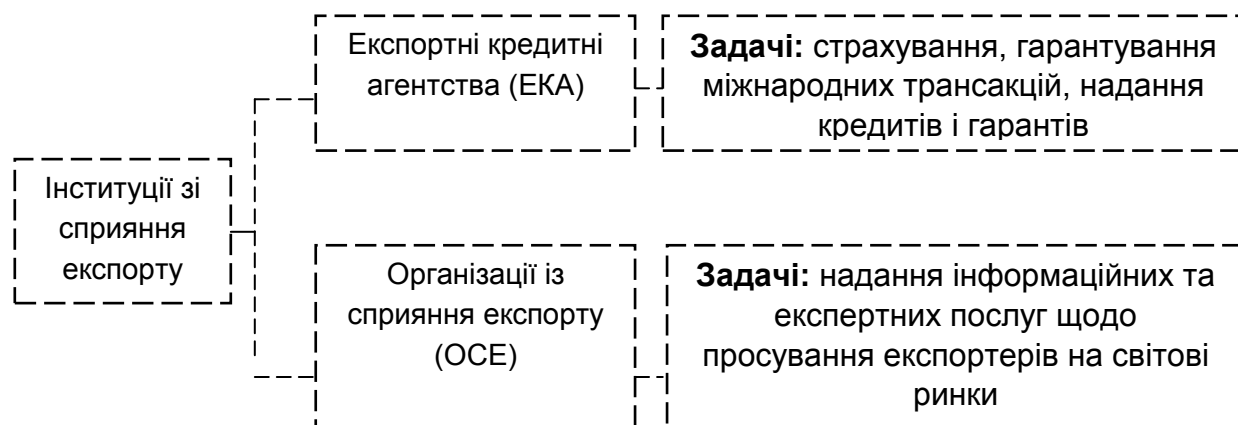


Рис. 4. Інституції зі сприяння експорту

Представлені інституції успішно діють в багатьох країнах світу, що допомогло їм істотно покращити та досягти відповідного рівня зростання макроекономічних показників та вирішити проблеми розвитку експортної діяльності. Загальна характеристика діяльності інституцій зі сприяння експорту у розвинених країнах представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика діяльності інституцій зі сприяння експорту

Країни	Інституції зі сприяння експорту	Назва інституції	Задачі
Франція	ЕКА, ОСЕ	Французька компанія зі страхування зовнішньої торгівлі (COFACE); Банк Франції, Французький банк зовнішньої торгівлі і банк «Креді на сьональ»	Страховання торгових операцій, страхування ризиків, оцінка ринків, надання бізнес-інформації
Польща	ЕКА	Bank Gospodarstwa Krajowego – державний банк Польщі через який реалізовується урядова програма «Фінансова підтримка експорту», корпорація зі страхування експортних кредитів «KUKЕ»	Надання коротко- та довгострокових кредитів, фінансування акредитивів, фінансування імпортерів, страхування експортних кредитів
Канада	ЕКА	Export development Canada – експортно-кредитне агентство Канади	Надання страхування торгових кредитів та експортні фінансові послуги для канадських експортерів та інвесторів та їхніх імпортерів
Чехія	ЕКА	Чеське агентство з підтримки торгівлі – «ЧехТрейд»	Надання консультацій у сфері експортних послуг, пошуку потенційних покупців, супроводження експортних угод

Продовження табл. 1

Угорщина	ЕКА	МЕНІВ – державна компанія, в особі Міністерства національної економіки; ЕХІМБАНК спеціалізована кредитна установа	страхування експортних кредитів; покриття ризиків коливання валютного курсу; страхування інвестицій (одиночні угоди); страхування короткострокових операцій з високим ступенем ризику; страхування лізингу
Німеччина	ЕКА, ОСЕ	Федеральна трискладова система сприяння експорту: Федеральне міністерство економіки й технологій, Федеральне Міністерство закордонних справ, Німецькі торгові палати. “Germany Trade & Invest GmbH” – федеральна агенція економічного розвитку	Проведення програм щодо сприяння експорту, маркетингового дослідження, розбудова іміджу країни, надання послуг з підтримки експорту
Китай	ЕКА, ОСЕ	Китайська корпорація страхування експортних кредитів (<i>Sinosure</i>) - державна експортна кредитна агенція	страхування коротко-, середньо- і довгострокових експортних кредитів, страхування китайських інвестицій за кордоном, надання гарантій, стягнення комерційної заборгованості, оцінка кредитоспроможності торгових партнерів тощо
Казахстан	ЕКА, ОСЕ	Державна корпорація страхування експортних кредитів та інвестицій	Страхування експортних кредитів, субсидій; надання інформаційного забезпечення з розвитку експорту; страхування експортних кредитів
Російська Федерація	-	Урядом РФ розроблено та схвалено Концепцію розвитку державної фінансової (гарантійної) підтримки експорту промислової продукції Російської Федерації	гарантійна підтримка експорту, відшкодування частини процентних ставок за експортними кредитами, довгострокове експортне кредитування
Україна	-	Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію створення системи державної підтримки експорту України	Створення в Україні дієвої інтегрованої системи державної підтримки експорту

Таким чином, проведений аналіз політики сприяння експорту у різних країнах світу дав змогу виявити основні функції та інструменти, які використовуються урядами для підтримки експортної діяльності. Це, на сам перед надання кредитів та страхування ризиків пов'язаних з експортом. Слід зауважити, що більшість ЕКА є державними, тобто уряд представлених країн у сприянні експорту займає ключову роль, а експортна політика має стратегічне значення для їх розвитку. Майже всі представлені у таблиці країни мають окремі інституції, що надають фінансову та інформаційну підтримку експортній діяльності.

Однак, Україна суттєво відстає від зарубіжних партнерів щодо підтримки власного експортера, що негативно віддзеркалюється на економічній ситуації та показниках розвитку експорту. Дослідження проведені Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [10] доводять, що в Україні існує безліч факторів, які створюють негативний вплив на розвиток українського експорту, а саме: доступ до торгівельного фінансування (X1), неналежні технології виробництва і навички (X2), виявлення потенційних ринків і покупців (X3), технічні вимоги та стандарти (X4), доступ до імпорتنих сировин та матеріалів за конкурентними (X5), труднощі у виконанні вимог покупців щодо якості/кількості товару (X6), обтяжливі процедури на кордонах інших країн (X7), тарифні бар'єри інших країн (X8), висока вартість або затримки при внутрішньому транспортуванні (X9), корупція на кордонах інших країн (X10), вимоги щодо правил походження за кордоном (X11). Результати такого дослідження представлені на рис. 5.

Таким чином, спираючись на вивчення зарубіжного досвіду щодо сприяння експорту та результати проведеного дослідження щодо виявлення найбільш вагомих факторів, які стримують розвиток експорту в Україні автори даної статті пропонують, на сам перед:

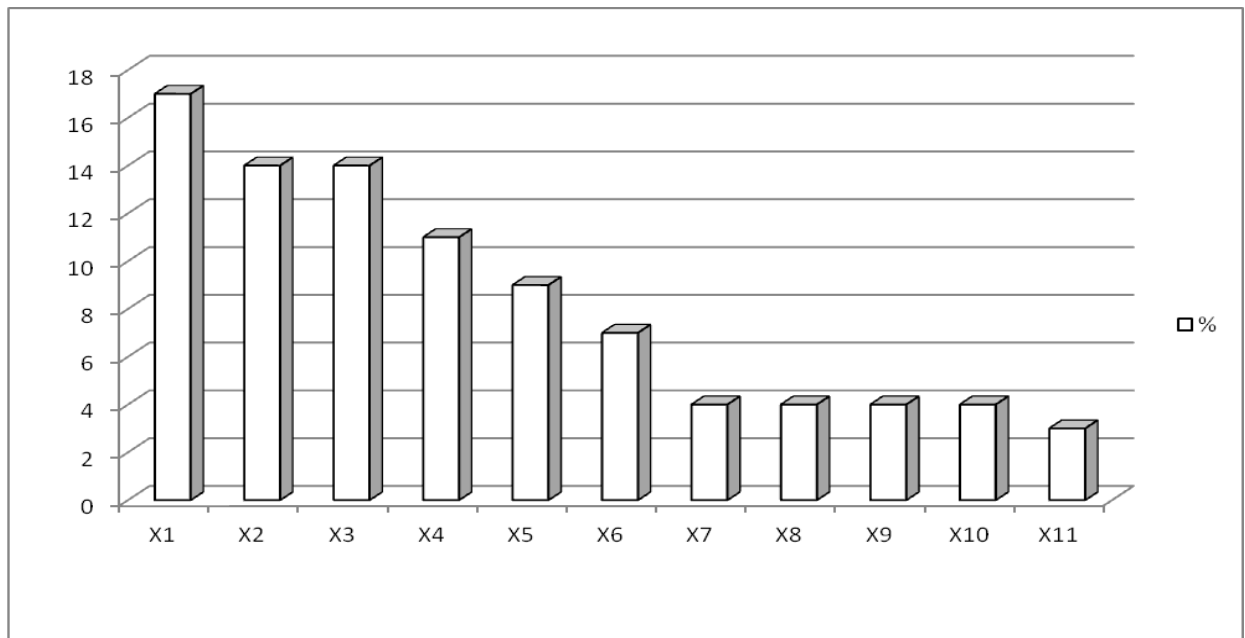


Рис. 5. Фактори, які негативно впливають на розвиток експорту в Україні

створити урядову експортну кредитну агенцію та законодавчо прописати основну її мету, задачі та функції. Джерелом її фінансування повинен бути бюджет країни;

така агенція не повинна перешкоджати діяльності приватних інституцій сприяння експорту;

забезпечити фінансову підтримку вітчизняного експортера, шляхом надання державних гарантій, кредитів, страхування експортних операцій;

створення єдиного сайту інформаційної підтримки експорту у розділах митного регулювання, страхування, умов надання пільгових кредитів тощо.

Саме запровадження таких заходів дасть поштовх до подолання експортних бар'єрів та успішного закріплення українських експортерів на зарубіжних ринках.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної статистичної служби України. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Офіційний сайт WTO Режим доступу : http://www.wto.org/english/res_e/statis_e.htm
3. Козик В.В. Трансформаційні аспекти експортно-імпоротної діяльності України / В.В. Козик // Спеціальний випуск наукового вісника Ужгородського Національного університету. Серія Економіка. Збірник статей Міжнародної

НПК «Вплив маркетингу на підвищення ефективності транскордонного співробітництва з країнами-членами ЄС». – Вип. 23. – 2007. – С. 287-292. 4. Кузьмін О.Є. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства / О.Є. Кузьмін, Н.Г. Георгіаді // Економічні та гуманітарні проблеми розвитку у III тисячолітті : зб. наук. пр. / Рівнен. екон.-гуманіт. ін-т. – Рівне : Тетіс. – 2000. – С. 76-78. 5. Про зовнішньоекономічну діяльність Закон України Відомості Верховної Ради. – 2013. – №2. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. 6. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112). [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-17>. 7. Політика сприяння експорту / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2014. с. 22. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files//publications/Books/2.Export_promotion_policy.pdf. 8. Юхта О. І. Політика підтримки експорту: досвід "нових європейських економік" / О. І. Юхта // Вісник Інституту економіки та прогнозування. - 2016. - 2016. - С. 57-64. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/viepr_2016_2016_9 9. Про схвалення Концепції створення системи державної підтримки експорту України. – Розпорядження КМУ 01.08.2013 № 586-Р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-2013-%D1%80#n8>. 10. Політика сприяння експорту МСП в Україні, К.: 2015. с. 36 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_papers/IER/2016/LEV/Krinityn_SME_Export_Promotion.pdf

Анотація

Котиш О.М., Стрижак К.А.

Аналіз світового досвіду сприяння експортної діяльності

У даній статті проведений теоретичний аналіз наукових підходів до визначення таких понять як «експорт» та «експортна діяльність». Результати дослідження дали змогу виявити, що ці поняття є тотожними, хоча такий підхід і критикується багатьма науковцями. В представленій роботі під експортною діяльністю розуміється сукупність дій з боку підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних з проведенням організаційних заходів щодо підготовки та продажу товару іноземним суб'єктам господарювання. Також в роботі були розраховані макропоказники в динаміці, які характеризують стан експортної діяльності України. Виявлені основні тенденції її розвитку, окреслені основні проблеми та напрями подальшого розвитку.

В даному дослідженні представлений міжнародний досвід сприяння експорту в різних країнах світу, з'ясовані основні задачі та функції інституцій зі

сприяння експорту, що дозволило авторам сформулювати подальші дії з боку держави для підтримки та розвитку експортної діяльності України.

Ключові слова:

Експорт, експортна діяльність, експортні кредитні агенції, експортна квота, зовнішньоторговельна квота.

Аннотація

Котыш Е.Н., Стрижак К.А.

Анализ мирового опыта содействия экспортной деятельности

В данной статье проведен теоретический анализ научных подходов к определению таких понятий как «экспорт» и «экспортная деятельность». Результаты исследования позволили выявить, что эти понятия тождественны, хотя такой подход и критикуется многими учеными. В представленной работе под экспортной деятельностью понимается совокупность действий со стороны предприятий-субъектов внешнеэкономической деятельности связанных с проведением организационных мероприятий по подготовке и реализации товара иностранным субъектам хозяйствования. Также в работе были рассчитаны макропоказатели в динамике, характеризующие состояние экспортной деятельности Украины. Выявлены основные тенденции ее развития, обозначены основные проблемы и направления дальнейшего развития.

В данном исследовании представлен международный опыт содействия экспорту в разных странах мира, выяснены основные задачи и функции институтов по содействию экспорта, что позволило авторам сформировать дальнейшие действия со стороны государства для поддержки и развития экспортной деятельности Украины.

Ключевые слова:

Экспорт, экспортная деятельность, экспортные кредитные агентства, экспортная квота, внешнеторговая квота.

Відомості про авторів

Котиш Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,

Контактна інформація: 095-687-91-28, EKotysh@gmail.com

Стрижак Кристина Андріївна - студентка факультету міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

Контактна інформація: 095-687-91-28, EKotysh@gmail.com

Котыш Елена Николаевна - кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики и менеджмента ВЭД Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця,

Контактная информация: 095-687-91-28, EKotysh@gmail.com

Стрижак Кристина Андреевна - студентка факультета международных экономических отношений Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця

Контактная информация: 095-687-91-28, EKotysh@gmail.com

Офіційне написання англійською мовою

Kotysh Olena M.

Stryzhak Krystyna A.

Контрактна особа - Котиш Олена Миколаївна

Наданий матеріал раніше не публікувався та в інші видання не надсилався.